

І. Д. Іванюк
аспірант Львівського національного
університету імені Івана Франка

УДК 343.13 (477)

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТАТУСУ ПЕРЕКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Досліджуються поняття та зміст зловживання правом на переклад, коло осіб, які його допускають, поняття зловживання перекладачем своїм правом, а також містяться пропозиції про внесення змін у законодавство з метою удосконалення статусу перекладача та якості перекладу.

Ключові слова: право на переклад, зловживання правом на переклад, вимоги до перекладу, вимоги до особи перекладача.

Однією із проблем кримінального судочинства України є недобросовісне використання суб'єктами кримінально-процесуальних відносин своїх процесуальних прав. В останні роки у правовій літературі поряд із дискусіями щодо розширення змісту та обсягу тих чи інших процесуальних прав йде мова про необхідність захисту самого кримінального судочинства від численних зловживань з боку учасників процесу при використанні наданих їм процесуальних прав. Не виникає виключень й у випадку реалізації права на переклад та здійснення діяльності з перекладу.

Проблемам участі перекладача у кримінальному процесі та реалізації права на переклад приділяється значна увага у працях таких науковців, як І. І. Бунова, Я. М. Ішмухаметов, Ю. І. Стецовський, Л. А. Костіна, О. П. Кучинська, В. Т. Маляренко, Я. В. Ненашева.

Метою статті є визначення змісту і причин виникнення явищ зловживання перекладачем правом на переклад та зловживання правами як різновидів зловживання процесуальними правами у кримінальному судочинстві України, а також пошук шляхів для протидії таким.

Одним із суб'єктів кримінального провадження, які покликані сприяти ходу кримінального процесу, є перекладач. Не маючи у справі власного інтересу, він повинен сприяти забезпеченню реалізації прав інших учасників процесу на судовий захист, справедливий судовий розгляд і в кінцевому результаті — вирішенню завдань кримінального процесу.

Конвенція з прав людини та основоположних свобод, ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р., у п. 1 (е) ст. 6 серед обов'язкових складових права на справедливий суд визначає право обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення одержувати безоплатну допомогу перекладача у разі, якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею. Допомога перекладача надається особам з метою забезпечення рівності та змагальності і має на меті попередження будь-якої нерівності між обвинуваченим, який не знає мови, що використовується у суді, та обвинуваченим, який розуміє цю мову і розмовляє нею [1].

Чинним КПК України, зокрема ст.ст. 19, 62, 69¹, 93, 128, 223, 254, 270, 285, 341, 344, 379 передбачено залучення до участі у розгляді кримінальних справ, перекладача також для забезпечення перекладу процесу іншим суб'єктам кримінального провадження (в тому числі потерпілому, цивільному позивачу, свідку і т.д.). Так, ст. 19 КПК України передбачає, що особам, які беруть участь у справі і не володіють мовою судочинства, забезпечується право робити заяви, давати показання, заявляти клопотання, знайомитися з усіма матеріалами справи, виступати в суді рідною мовою і користуватися послугами перекладача. Також дана стаття вказує на необхідність вручення обвинуваченому слідчих та судових документів в перекладі на його рідну мову або іншу мову, якою він володіє.

Варто зауважити, що вказана норма кримінально-процесуального закону потребує вдосконалення. Так, при дослівному тлумаченні цієї норми закону впливає, що право на отримання перекладених копій судових і слідчих документів має лише обвинувачений, тобто виникає воно після винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого, що, безумовно, суперечить самому призначенню інституту перекладача. Вважаємо, що вирішення зазначеної проблеми лежить у контексті необхідності закріплення статусу обвинуваченого як загального поняття щодо осіб підозрюваного, підсудного, засудженого, виправданого та одночасного згадування у ст. 19 КПК України осіб, стосовно яких вирішується питання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру (їх захисників та законних представників), оскільки останні також повинні бути наділені правом безоплатного одержання слідчих та судових документів в перекладі на рідну мову.

Ряд спеціальних статей кримінально-процесуального закону деталізують зміст ст. 19 КПК України щодо необхідності вчинення окремих процесуальних дій з обов'язковим залученням перекладача. Так, ст. 254 КПК України передбачає обов'язок суду вручити підсудному, який не володіє мовою судочинства, повістку про виклик у судові засідання в перекладі на його рідну мову або іншу мову, якою він володіє, а ст. 341 КПК України визначає обов'язок перекладача після проголошення вироку суду зачитати його у перекладі на рідну мову підсудного або іншу мову, якою він володіє.

А як же бути з наданням потерпілому вказаних документів чи тексту вироку в перекладі на його рідну мову? Чинним законодавством зазначене питання не врегульоване. Ряд науковців вважають, що це право належить до виключних прав захисту від обвинувачення [2, с. 351–356], що впливає із положень чинного КПК України. Однак, на наш погляд, вказана позиція законодавця не є безсуперечливою. Насамперед вона суперечить змісту ст. 16¹ КПК України, яка закріплює засади змагальності та гарантує всім учасникам судового розгляду рівні права у наданні доказів, їх дослідженні та доведенні їх переконливості перед судом. Про яку рівноправність та змагальність сторін може йти мова у випадку, коли потерпілий позбавлений можливості одержати у суді документи в перекладі на його рідну мову. Окрім того, у певних випадках (ст.ст. 49, 264 КПК України) законодавець надає право потерпілому підтримувати перед судом обвинувачення, однак робити це без копій відповідних процесуальних документів у перекладі на рідну мову фактично неможливо. Неприпустимою є така практика і з точки зору Європейського суду з прав людини, оскільки порушує принцип рівності сторін, згідно якого кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище в порівнянні з опонентом [3; 4; 5; 6]. Тому варто погодитись із думкою В. Півненка та В. Турича, які таку ситуацію вважають “додатковим свідченням жалюгідного та занедбаного процесуального становища жертви злочину — потерпілого, порівняно із постійним розширенням прав особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння” [7, с. 101–104].

У цьому зв'язку слід згадати про досвід Російської Федерації, у ст. 18 КПК

якої закріплено положення про те, що у випадку, коли слідчі та судові документи підлягають обов'язковому врученню підозрюваному, обвинуваченому, а також іншим учасникам кримінального судочинства, то такі документи підлягають перекладу на рідну мову відповідного учасника кримінального судочинства чи на мову, котрою він володіє. У ч. 3 ст. 19 ж проекту КПК України реєстр. № 1233 в редакції від 13.12.2007 р. міститься пропозиція: у випадку, коли вручення копій слідчих і судових документів, особам, які беруть участь у справі, у перекладі на їх рідну мову або іншу мову, якою вони володіють, КПК України не передбачено, здійснювати такий переклад за їхнім клопотанням. Тепер, оскільки законодавці тривалий час зволікають із прийняттям нового КПК України, вважаємо за необхідне запропонувати доповнити ст. 19 КПК України вказівкою на додаткового учасника процесу — потерпілого, який вправі одержувати слідчі та судові документи в перекладі на рідну мову.

Невирішеним також залишається питання щодо надання безоплатної допомоги перекладача при зверненні потерпілого до суду зі скаргою в порядку приватного обвинувачення. Ст. 251 КПК України визначає, що скарга потерпілого повинна відповідати вимогам, які Кримінально-процесуальним кодексом встановлені для обвинувального висновку. У ч. 6 ст. 223 КПК України передбачено, якщо обвинувальний висновок складено мовою, якою не володіє обвинувачений, його має бути перекладено на рідну мову обвинуваченого або на мову, якою він володіє, і такий переклад приєднується до справи. Інших роз'яснень з цього приводу, як і визначення моменту виникнення права на допомогу перекладача та порядку її забезпечення, чинний КПК України не містить, що також може породити ряд запитань і порушень. Провадження у справах приватного обвинувачення має свої особливості, власну специфіку, істотно відмінну від провадження у справах публічного обвинувачення. З цієї причини у процесуальному законі доцільно присвятити увагу провадженню у таких справах, як диференційованій формі судочинства, окремим розділом, в якому чітко визначити правовий статус суб'єктів, які беруть у ньому участь, наділивши їх достатнім комплексом прав для захисту своїх інтересів, доведення перед судом своєї правоти [8, с. 346–349]. Крім того, у ст. 196 проекту КПК України передбачена можливість скористатись допомогою перекладача не лише для учасників процесу, але й для осіб, які з'явилися до органу дзнання, слідчого, прокурора, судді, суду із заявою чи повідомленням про злочин, що, безумовно, також є прогресивною новелою, яка в подальшому повинна бути реалізована. Пропонуємо доповнити вказаний перелік особою, яка звертається до суду із скаргою у порядку приватного обвинувачення, за наявності відомостей, що вона чи інші учасники процесу не володіють мовою судочинства.

За даних обставин необхідно з'ясувати, чи є достатнім рівень володіння особою мовою судочинства. О. І. Александрова вважає, що “питання про те, наскільки вільно особа володіє тією чи іншою мовою, може остаточно вирішуватись лише нею самою” [9, с. 42]. На думку І. І. Бунової, для призначення перекладача важливою є і позиція особи, яка здійснює кримінальне судочинство, оскільки участь перекладача обов'язкова також у випадках, коли учасник кримінального судочинства недостатньо володіє мовою, на котрій ведеться судочинство по кримінальній справі, хоча і не заявляє клопотання про запрошення перекладача [10, с. 14–17]. Погоджуємось із пропозицією І. І. Бунової, яка відзначає, що за наявності у слідчого, дізнавача, судді сумнівів у тому, що особа у достатній мірі володіє мовою судочинства, їй необхідно роз'яснити право мати перекладача, а при її відмові від забезпечення перекладача отримати від неї власноручну письмову розписку про таку відмову з вказівкою на конкретну причину. При цьому необхідно детально опитати особу про її місце народження, освіту, місце праці та місце проживання, що могло б у повній мірі сприяти усвідомленню рівня володіння особою відповідною мовою, а також

виребувати підтверджуючі документи [9, с. 14–17]. Якщо ж особа на будь-якому етапі забажає запрошення перекладача, то це клопотання, на нашу думку, слід вирішувати із врахуванням наявної інформації щодо рівня володіння мовою у матеріалах справи. Також, погоджуємось із думкою Я. М. Ішмухаметова, що “особа може заявити клопотання про надання йому перекладача на будь-якому етапі кримінального судочинства. За ним зберігається право звернутись із клопотанням про надання перекладача, однак ті слідчі дії, при проведенні яких він за власною ініціативою відмовився від допомоги перекладача, не можуть розглядатись як порушення принципу мови” [11, с. 53].

Іноді у правовій літературі з метою визначення рівня знань відповідної мови пропонується призначати мовну експертизу [12, с. 140], однак навряд чи у цьому є необхідність, оскільки на даний час не визначено методики та механізмів її проведення, рівень же володіння мовою судочинства можна встановити, дослідивши побутові умови відповідної особи. Можливість проведення мовної експертизи, на нашу думку, використовуватиметься недобросовісними учасниками судового провадження для зловживання своїми правами і затягування розгляду справи. Таку ж позицію підтримав і Верховний Суд України, розглядаючи касаційну скаргу засудженого К. на вирок Апеляційного суду Дніпропетровської області [13], мотивовану порушенням його права на переклад документів на російську мову. У своїй ухвалі колегія суддів судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України зазначила, що особа К. не заявляв клопотання про призначення йому перекладача, про що власноручно українською мовою зробив відповідний запис, він є громадянином України, в ній постійно проживає, працював у правоохоронних органах України, а тому має володіти державною українською мовою, що спростовує доводи К. про порушення його права на захист.

Чинний КПК України не містить визначення, хто у кримінальному процесі може бути перекладачем, та яким вимогам він повинен відповідати. У тлумачному словнику юридичних термінів визначається, що перекладачем у досудовому і судовому процесі є особа, яка володіє мовами, необхідними для перекладу письмових документів чи виступів учасників процесу [14]. Як відзначає Ю. І. Стецовський, перекладач може брати участь у справі, якщо він вільно володіє мовами, необхідними для перекладу, знає предмет дослідження і вміє точно передавати інформацію [15, с. 22]. На сьогодні відсутність чіткого нормативного визначення вимог, що ставляться до особи перекладача, змісту перекладу, послідовності дій та процедури його залучення до участі у справі, може стати серйозною перешкодою у провадженні в кримінальних справах. Тим більше, що позбавлення чи обмеження права учасника кримінального процесу на належний переклад відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 370 КПК є істотним порушенням кримінально-процесуального закону, яке тягне скасування судових рішень. Так, у справі № 5–3630к10 [16] Верховний Суд України вказав на порушення права підсудного на захист, яке полягало у тому, що після залучення до справи перекладачів, органом досудового слідства не було перевірено достатність знань для кваліфікованого перекладу перекладача К., студентки 1-го курсу географічного факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, яка брала участь у перекладі частини слідчих дій у справі, про що неодноразово вказували захисники обвинувачених, а тому обвинувачені не змогли в повному обсязі використати свої права.

Ст. 71 проекту КПК України реєстр. № 1233 в редакції від 13.12.2007 р. частково вирішує вказане питання, визначаючи, що перекладачем може бути особа, яка вільно володіє державною мовою та іншою мовою, знання якої необхідно для усного і письмового перекладу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухим чи німим. Крім того, у проекті КПК України міститься важлива вимога до

особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора, слідчого судді, судді чи суду перед початком процесуальної дії пересвідчитись в особі та компетентності перекладача, з'ясувати його стосунки з підозрюваним, обвинуваченим, підсудним, потерпілим та роз'яснити його права і обов'язки, про що зазначити в протоколі слідчої дії чи журналі судового засідання. Між тим, і ці положення також потребують додаткових роз'яснень. Не зрозуміло, які обставини підлягають перевірці при встановленні особи перекладача, зокрема, чи слід з'ясовувати питання наявності у перекладача судимості, обсягу дієздатності, наявності у нього диплому на володіння відповідною мовою тощо, яким чином ці обставини повинні бути підтверджені. Як позитивний щодо цього приклад можна навести чинний КПК Республіки Білорусії, у ч. 4 ст. 63 якого передбачено обов'язок перекладача надавати органу, що веде кримінальний процес, документи, які підтверджують його кваліфікацію [17]. Також актуальним є питання закріплення процедури та методики встановлення компетентності перекладача на рівень володіння мовою, з якої він здійснюватиме переклад. Як констатує у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини для дотримання п. 1 (е) ст. 6 Конвенції щодо забезпечення права особи на переклад одного лише призначення перекладача є недостатнім, необхідно, щоб таке призначення було ефективним [18, с. 100]. У справі "Камасінські проти Австрії" Європейський суд визначив, що обов'язок компетентних органів не обмежується призначенням перекладача, на них покладається обов'язок проводити певний наступний контроль за відповідністю перекладу, що був здійснений [19]. А тому, як слушно відзначає В. Т. Маляренко, вимоги до якості перекладу та компетентності перекладача мають бути надзвичайно високими [20].

Слід зазначити, що для належного виконання своїх функцій перекладач повинен бути наділений певними правами та мати визначене коло обов'язків. Ст.ст. 128, 285 КПК України, які регламентують участь перекладача у проведінні слідчих дій та в судовому засіданні, визначають, що перекладач повинен з'явитися за викликом слідчого та повно і точно зробити доручений йому переклад. Дані статті зобов'язують слідчого та суд роз'яснити перекладачеві його права і обов'язки, однак не містять конкретного їх переліку, окрім обов'язку здійснити переклад та зробити його повно й точно. Лише з аналізу норм чинного КПК України, зокрема ст.ст. 52¹, 92, 121 КПК України, випливає, що перекладач має право на забезпечення безпеки та на одержання винагороди за виконання своєї роботи, а до його обов'язків додатково відноситься обов'язок не розголошувати без дозволу особи, яка проводить дізнання, чи слідчого дані дізнання й досудового слідства. Вказані права надають перекладачу певні гарантії для їх належної реалізації за результатами залучення його до розгляду кримінальної справи, однак безпосередньо не стосуються його участі в ході провадження у кримінальній справі. Тож перелік прав, якими він може скористатись під час розгляду кримінальної справи, фактично відсутній. За таких обставин можна констатувати, що наділення перекладача відповідними правами у ході провадження в кримінальній справі відноситься до сфери розсуду органу, який веде процес.

Вказана обставина не може не викликати занепокоєння, оскільки відсутність чіткого законодавчого визначення статусу перекладача дозволяє у певних випадках несумлінним учасникам процесу зловживати правом на його участь у справі, або, навпаки, бути причиною істотних порушень вимог кримінально-процесуального закону щодо незабезпечення обов'язкової участі перекладача у справі, що може потягнути скасування процесуальних рішень у справі.

Відсутність визначеності статусу перекладача може бути також причиною випадків порушень вимог кримінально-процесуального закону та зловживання правом безпосередньо самим перекладачем, адже відомо, що за наявності прогалин у кримінально-процесуальному законі в недобросовісних суб'єктів процесу

з'являються додаткові стимули та можливості зловживати своїми правами. Як бачимо, при відсутності у перекладача мінімального переліку прав під час провадження у справі не можна завжди з впевненістю покладатись на правильне розуміння ним суті справи та правильність перекладу, що, в свою чергу, може спричинити порушення права учасників процесу на належний переклад.

Оскільки перекладач є суб'єктом кримінального провадження, який покликаний сприяти ходу кримінального процесу, проект КПК України покладає на орган дізнання, слідчого та суд обов'язок сприяти у виконанні перекладачем покладених на нього функцій. Виходячи із поставлених перед ним завдань, перекладачу в проекті КПК України гарантовані певні права та визначені обов'язки, стежити за чітким та добросовісним використанням яких покликаний суб'єкт провадження, який веде процес.

Зокрема у ст. 71 проекту КПК України серед прав та обов'язків перекладача зазначені такі права:

- 1) ставити питання з метою уточнення перекладу;
- 2) знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, та журналом судового засідання і вносити щодо них зауваження з приводу перекладу;
- 3) відмовитись від участі в справі, якщо він не володіє достатніми знаннями мови, необхідними для перекладу, або технікою спілкування з глухим чи німим;
- 4) одержувати винагороду за виконаний переклад та відшкодування витрат, пов'язаних із викликом до органів дізнання, досудового слідства чи суду у порядку, встановленому законом;

5) за наявності відповідних підстав — на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, передбачених цим Кодексом та іншими законами України.

До обов'язків перекладача належать:

1) з'являтися за викликом особи, яка здійснює дізнання, слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, суду; в разі неможливості з'явитися за викликом у призначений строк, він зобов'язаний заздалегідь повідомити їх про причини неможливості явки;

2) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених ст.ст. 82 і 89 проекту КПК України;

3) здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом у протоколі слідчої дії, проведеної за його участю, а в процесуальних документах, які вручаються відповідним особам, — в перекладі на їхню рідну мову;

4) без дозволу особи, яка здійснює дізнання, слідчого не розголошувати дані дізнання і досудового слідства.

Слушною видається також пропозиція, висловлена О. П. Кучинською, доповнити наведений вище перелік прав перекладача у кримінальному процесі ще й такими: знати мету та порядок проведення слідчих дій, свої права, обов'язки і відповідальність; бути попередженим про застосування технічних засобів; подавати скарги на дії (бездіяльність) чи рішення особи, яка проводить дізнання, слідчого, судді (суду) щодо обмеження його прав [12, с. 141]. Право перекладача на оскарження дій чи рішень особи, яка проводить дізнання, слідчого, судді (суду) закріплене, наприклад, у ст. 85 КПК Казахстану [21]. Проте сумнівною видається пропозиція щодо наділення перекладача правом задавати учасникам процесу, крім питань щодо уточнення перекладу, **ще й інші питання** з дозволу слідчого [12, с. 141]. Перекладач залучається до участі у справі лише з метою здійснення перекладу. За відсутності у його питаннях мети уточнення перекладу він перебирає на себе невласливі функції та зможе використати таке право на шкоду інтересам правосуддя, наприклад, для спрямування учасників процесу в хибному напрямку з метою перешкодити встановленню істини у справі.

Таким чином, в ході кримінального судочинства, з одного боку, необхідно вживати заходів для забезпечення конституційного права на користування власною (рідною) мовою, а з іншого — на запобігання зловживання процесуальними правами учасниками процесу. У зв'язку з цим, слід виважено підходити до закріплення у кримінально-процесуальному законі будь-яких додаткових прав перекладача виважено. Так, за відмову виконати покладені на нього обов'язки без поважних причин перекладач несе кримінальну відповідальність за ст. 385 Кримінального кодексу України, а за завідомо неправильний переклад — за ст. 384 Кримінального кодексу України. Між тим, якщо перекладач матиме право відмовитись здійснити переклад за відсутності у нього необхідних знань для здійснення перекладу, то чи не призведе це до того, що він, зловживаючи цим правом, безпідставно ухилятиметься від виконання своїх обов'язків з причин небажання брати участь у низькооплачуваній (а іноді і безкоштовній) роботі, оскільки видатки на участь перекладача нерідко залишаться поза фінансуванням держави чи у результаті змови із недобросовісними учасниками процесу з метою затягування розгляду справи.

Як приклад недобросовісних дій перекладача можна навести справу про обвинувачення особи А. за ч. 2 ст. 305 КК України. У ній перекладач Г., який брав участь на досудовому слідстві для здійснення перекладу обвинуваченого з української на арабську мову, під час розгляду справи у суді заявив клопотання про його заміну, оскільки він не в повній мірі володіє діалектом арабської мови, на якому спілкується підсудний та вважає, що його переклад може бути недостовірним. Внаслідок цих дій суд змушений був шукати заміну перекладачу під час судового розгляду, що істотно затягнуло розгляд справи [22]. У цьому зв'язку не зрозуміло, чому про обставину недостатнього володіння мовою перекладач повідомив лише на стадії судового розгляду і яким чином у цьому випадку суд може перевірити законність вчинення процесуальних дій за участю цього перекладача на досудовому слідстві. За таких обставин знову ж таки актуальним є питання методики визначення рівня володіння перекладачем мовою. У зв'язку з цим, цікавою є пропозиція закріпити у ст. 128 КПК України вимогу обов'язкової фіксації допиту за участю перекладача аудіо (відео-) записом, за допомогою якого слідчий чи суд у разі потреби зможе перевірити правильність зробленого перекладу та використати його для подолання протидії з боку обвинувачених, які часто вдаються до скарг на неправильний, неповний чи неточний переклад їх слів або некоректну постановку запитань перекладачем [23, с. 106–110].

До зловживань, які може допускати перекладач, належить також зловживання правом на відкладення розгляду справи з “поважних” причин. Суспільна шкідливість такого зловживання полягає у тому, що неявка перекладача унеможлиблює відправлення правосуддя, перешкоджає встановленню істини у справі, ухваленню правосудного судового акту. Так, у справі про обвинувачення К. за ч. 1 ст. 115 КК України, у якій підсудний утримувався під вартою, залучений до участі у справі перекладач О. не з'явився на п'ять судових засідань підряд, мотивуючи це зайнятістю в навчальному процесі [24]. У ст.ст. 185³, 185⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено наслідки злісної неявки перекладача у судові засідання. Однак, якщо перекладач тривалий час не з'являється у судові засідання з причин перебування у відрадженні, зайнятості у безперервному робочому процесі, чи можна вважати таку неявку злісною? Та й притягнення особи до відповідальності при невеликій сумі штрафу, встановленій законом, не зможе цілком стимулювати перекладача сумлінно виконувати свої обов'язки та не вирішує повністю проблем із затягуванням ним розгляду справи.

За сучасних умов у слідчого та суду нерідко виникають труднощі при заміні перекладача, оскільки іноді суб'єкти кримінального провадження володіють

настільки рідкими мовами, що процес пошуку перекладача та його заміни становить тривалий термін. В свою чергу, тяганина з розглядом справи викликає незадоволення учасників процесу, особливо у випадках обрання щодо підсудного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, що обумовлює численні звернення до Європейського суду з прав людини з приводу порушення права на розгляд судової справи протягом розумного строку, гарантованого Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [25]. За цих умов, на наш погляд, слід було б запозичити досвід законодавства Російської Федерації, яке у ст. 111 КПК РФ передбачає можливість застосування до перекладача таких заходів процесуального примусу як привід та грошове стягнення.

Перспективною у даному контексті є також пропозиція Л. А. Костіної запровадити інститут так званих судових перекладачів. Для цього необхідно передбачити ведення органами юстиції спеціального реєстру атестованих судових перекладачів подібно до реєстру судових експертів [26, с. 121]. Якість їх професійної діяльності забезпечувалась би державою через встановлення у законодавстві порядку спеціалізованої підготовки, отримання свідоцтва, ліцензійних умов діяльності перекладачів та механізмів їх періодичного атестування, підвищення спеціалізованої кваліфікації. Крім того, запровадження інституту судових перекладачів дозволить слідчому та суду контролювати їх належну поведінку, уникати зловживань з їх боку шляхом звернення в необхідних випадках до органів юстиції з вимогою заміни перекладача у справі. Це, в свою чергу, запобігатиме затягуванню розгляду справи й допоможе швидко знайти заміну перекладачу у разі його відводу чи заміни та, в кінцевому результаті, сприятиме наближенню процесу до європейських стандартів.

Таким чином, для запобігання випадків і зловживанню правом на переклад учасниками кримінального судочинства слід зрівняти правовий статус обвинуваченого та потерпілого у частині реалізації права на отримання безоплатного перекладу, а також визначити механізми перевірки рівня володіння особою мовою судочинства. Для вдосконалення статусу перекладача у кримінальному процесі в чинному законодавстві слід визначити процедури перевірки його компетентності, запрошення, відводу й заміни. Запровадження можливості застосування до нього заходів процесуального примусу дозволить суттєво підвищити рівень відповідальності перекладачів за виконання своїх функціональних обов'язків. Запровадження реєстру атестованих судових перекладачів сприятиме швидкій заміні перекладача і унеможливить посилення на його неналежну кваліфікацію.

Список використаних джерел

1. Людике, Белкасем и Коч против Федеративной Республики Германии : постановление Европейского Суда по правам человека от 28.11.1978 г. (жалобы №№ 6210/73, 6877/75, 7132/75) (*Luedicke, Belkacem and Koch v. Germany, 28 November 1978, Series A no. 29*) [Електронний ресурс] Европейский Суд по правам человека. Информационно-справочный центр: Российская Федерация. — Режим доступа : http://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Luedicke_Belkacem_and_Koc_v_Germany_28_11_1978.pdf.
2. Яворський, Б. Виняткові права захисту, як необхідна умова забезпечення змагальності та процесуальної рівності сторін у кримінальному судочинстві [Текст] / Б. Яворський // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — Вип. 43. — Львів, 2006. — С. 351–356.
3. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі “Надточій проти України” від 15.05.2008 р. (Заява № 7460/03) [Електронний ресурс] Верховний Суд України. — Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fe2256bf7004f9cd3/5cd42949abfeaae3c22575fb00449e49?OpenDocument>.
4. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі “Салов проти України” від 06.09.2005 р. (Заява № 65518/01) [Електронний ресурс] Міністерство юстиції України. — Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/3171>.

5. “Домбо Бехеер” против Нидерландов : постановление Европейского Суда по правам человека от 27.10.1993 г. (жалоба № 14448/88) (Dombo Beheer B.V. v. the Netherlands, 27 October 1993, § ..., Series A no. 274) [Электронный ресурс] Европейский Суд по правам человека. Информационно-справочный центр: Российская Федерация. — Режим доступа : http://european-court.ru/uploads/ECHR_Dombo_Beheer_B_V_v_the_Netherlands_27_10_1993.pdf.
6. Руиз-Матеос против Испании : постановление Европейского Суда по правам человека от 23.06.1993 г. (жалоба № 12952/87) (Ruiz-Mateos v. Spain, 23 June 1993, § ..., Series A no. 262) [Электронный ресурс] Европейский Суд по правам человека. Информационно-справочный центр: Российская Федерация. — Режим доступа : http://european-court.ru/uploads/ECHR_Ruiz_Mateos_v_Spain_23_06_1993.pdf.
7. Півненко, В. Про необхідність зміни парадигми кримінального судочинства України [Текст] / В. Півненко, В. Турич // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2009. — № 1 (13). — С. 101–105.
8. Предместніков, О. Г. Потерпілий як сторона обвинувачення в справах приватного обвинувачення [Електронний ресурс] / О. Г. Предместніков // Форум права. Електронне наукове фахове видання. — 2009. — № 2. — С. 345–349. — Режим доступа : www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09pogcro.pdf.
9. Александрова, О. И. Уголовно-процессуальные и криминалистические особенности возбуждения и расследования уголовных дел с участием иностранных граждан [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Александрова Ольга Ивановна — М., 2001. — 202 л.
10. Бунова, И. И. Критерии, определяющие степень владения участником процесса языком судопроизводства [Электронный ресурс] / И. И. Бунова // Российский судья. — 2010. — № 7. — С. 14–17. — Режим доступа : <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=22&art=1522>.
11. Ишмухаметов, Я. М. “Язык судопроизводства” как принцип российского уголовного судопроизводства [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ишмухаметов Яксагаей Мухаметгалеевич. — Ижевск, 2006. — 204 л.
12. Кучинська, О. П. Перекладач в кримінальному процесі України [Текст] / О. П. Кучинська // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — № 1 (17). — С. 139–141.
13. Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 16.02.2010 р. у справі № 5–3630к10 [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень України. — Режим доступа : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/8508210>.
14. Юридичні терміни. Тлумачний словник [Текст] / [В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.] ; за ред. В. Г. Гончаренка. — К. : Либідь, 2003. — 320 с.
15. Стецовский, Ю. Принцип национального языка судопроизводства и право обвиняемого на защиту [Текст] / Ю. И. Стецовский // Советская юстиция. — 1977. — № 14. — С. 21–22.
16. Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 09.11.2010 р. у справі № 5–3630к10 [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень України. — Режим доступа : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12393348>.
17. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь от 16.07.1999 г. № 295–З (принят Палатой представителей 24.07.1999 г., одобрен Советом Республики 30.06.1999 г.) [Электронный ресурс] Новости Беларуси. — Режим доступа : <http://www.newsby.org/documents/kodeks/kod19/index.htm>.
18. Банчук, О. А. Вимоги до статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод до процедури здійснення судочинства [Електронний ресурс] / О. А. Банчук, Р. О. Куйбіда // Одеська обласна колегія адвокатів. — Режим доступа : http://www.attorneys.od.ua/datas/users/2-banchukujb_st6.pdf.
19. Case of Kamasinski v. Austria (Application no. 9783/82) : Judgment [The European Court of Human Rights] (Strasbourg, 19 December 1989) [Electronic resource] Human & Constitutional Rights. — Mode of access : http://echr.pravo.unizg.hr/ECHR_praksa/Kamasinski.doc.
20. Маляренко, В. Т. Про державну мову та перекладача у кримінальному процесі України [Текст] / В. Т. Маляренко // Голос України. — 2006. — № 175 (3925). — 21 вересня. — С. 12–13.

21. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан, введен в действие Законом Республики Казахстан от 13.12.1997 г. № 207-1 «О введении в действие Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан» [Электронный ресурс] Портал Республики Казахстан. — Режим доступа : http://kazakhstan.news-city.info/docs/sistemsj/dok_oeqcnz.htm.
22. Справа № 1-458/10 [Док.] // Архів Залізничного районного суду м. Львова.
23. Костіна, Л. А. Участь перекладача у кримінальному судочинстві [Текст] / Л. А. Костіна // Право України. — 2003. — № 8. — С. 106-110.
24. Справа № 1-95/10 [Док.] // Архів Залізничного районного суду м. Львова.
25. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі “Чесняк проти України” (Заява № 1809/03) від 18.02.2010 р. [Електронний ресурс] Офіційний вісник України. — Режим доступу : <http://ovu.com.ua/articles/7754-sprava-chesnyak-proti-ukrayini-zayava-1809-03>.
26. Костіна, Л. А. Щодо вдосконалення процесуального становища перекладача на стадії досудового розслідування [Текст] / Л. А. Костіна // Право України. — 2004. — № 3 — С. 118-121.

*Рекомендовано до друку кафедрою кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 1 від 31 серпня 2011 року)*

Надійшла до редакції 02.09.2011

Иваниук И. Д. Проблемы усовершенствования статуса переводчика в контексте противодействия злоупотреблению правом в уголовном процессе Украины

Исследуются понятие и содержание злоупотребления правом на перевод, круг лиц, которые его допускают, понятие злоупотребления переводчиком своим правом, а также содержатся предложения о внесении изменений в законодательство с целью усовершенствования статуса переводчика и качества перевода.

Ключевые слова: право на перевод, злоупотребление правом на перевод, требования к переводу, требованию к лицу переводчика.

Ivaniuk, I. D. Problems of Perfection of Status of Translator in the Context of Counteraction of Abuse of Right in the Criminal Process of Ukraine

The article deals with a concept and scope of abuse of right to translation, circle of persons which assume it, the concept of abuse of right by translator, and also contains proposals on amendment of legislation in order to improve the status of translator and translation quality.

Key words: right to translation, abuse of right to translation, translation requirements, requirements to a person of interpreter.

